

*Головко О. П.,
асистент кафедри міжнародного права та міжнародних відносин
НУ «Одеська юридична академія»*

СПРАВЕДЛИВИЙ СУДОВИЙ РОЗГЛЯД В МІЖНАРОДНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Анотація. Стаття присвячена висвітленню особливостей міжнародно-правового статусу підсудного в міжнародному кримінальному процесі. Автор зосереджує свою увагу на дослідженні окремих питань справедливого судового розгляду, як однієї з гарантій правового статусу підсудного в міжнародному кримінальному процесі.

Ключові слова: міжнародні стандарти прав людини, стандарти Європи, правовий статус підсудного, міжнародний кримінальний процес, справедливий судовий розгляд.

Постановка проблеми. Європейський суд із прав людини неодноразово заявляв про особливо важливе місце, яке займає в демократичному суспільстві право на справедливий судовий розгляд. Аналіз практики Європейського суду з прав людини показує, що національними судами держав, які входять до Ради Європи найчастіше порушується ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основних свобод. У низці справ проти України Європейським судом з прав людини також було зафіксовано порушення ст. 6 Конвенції.

Відзначимо, правовий принцип пріоритету загальнолюдських цінностей справедливості, рівності та свободи – не просто блага побажання, а аксіологічний імператив, необхідність здійснення якого сьогодні визнає все світове співтовариство [1, 95]. Згідно міжнародних нормативно-правових документів справедливість, як і законність, демократія, верховенство закону, захист прав і свобод людини та громадянина, становить одну з основ побудови міжнародного співтовариства. До того ж вона визнана загальноправовим принципом, служить моральним орієнтиром у правотворчій, правохоронній, правозастосовній та інших видах людської діяльності [2, 3].

Справедлива, неупереджена та гуманна система міжнародного кримінального правосуддя є необхідною умовою здійснення основних прав людини, з огляду на те, що вона орієнтує країни на відповідний розвиток своїх правових систем на основі зазначених положень [3, 170].

Міжнародне кримінальне правосуддя засноване на повазі до прав будь-якої людини. Як говориться у Загальній декларації прав людини, *«визнання вродженої гідності, яка властива всім членам людської сім'ї, і рівних та невід'ємних їх прав є основою свободи, справедливості та загального миру»* (тут і далі курсив мій – Г. О.) [4].

Коли людина перебуває під судом за звинуваченням у скоєнні злочину, йому або їй протистоїть уся міжнародна кримінальна машина. Саме тому, поведіння з підсудним є конкретною демонстрацією того, в якій мірі міжнародне співтовариство загалом поважає права окремої особи. Отже, кожен кримінальний процес є перевіркою поваги прав людини. Кожна держава зобов'язана передавати до руки правосуддя винуватих у вчиненні злочинів. В той же час, коли люди піддаються несправедливому суду, правосуддя не може бути вчинене. Саме за для цього, міжнародне співтовариство розробило норми справедливого кримінального судочинства, які призначені для визначення та захисту прав людини на всіх цих етапах [5, 3].

Саме тому принцип справедливості займає одне з центральних місць у житті людського суспільства в самих різних аспектах: моральному, політичному, правовому. У науковій літературі не один раз наголошувалося на тому, що принцип справедливості «безсумнівно є загальним принципом права» [6, 164]. Фахівці в галузі міжнародного права обґрунтовували посиленнями на справедливість саме існування міжнародного права [6, 161]. В даний час принцип справедливості закріплений в ряді міжнародних договорів і серед них Статут ООН (преамбула, ст. 2) [7]. В контексті вищевказаного Г. Дмитрієва відзначає, що саме Статут ООН пов'язує справедливість з міжнародним правом [8, 130].

Аналіз останніх досліджень та виокремлення нерозв'язаних проблем. Теоретичною основою нашого дослідження є положення сформульовані у працях таких вітчизняних та зарубіжних вчених як: А. Абашидзе, В. Антипенко, В. Батирь, М. Буроменський, В. Буткевич, Н. Дрьоміна, Н. Зелінська, Д. Карев, О. Кібальник, І. Карпець, Ю. Колосов, І. Лукашук, Ф. Полторак, М. Рагінський, В. М. Репецький та ряду ін.

Викладення основного матеріалу. Право підсудного на справедливий судовий розгляд у міжнародному кримінальному процесі займає важливе місце серед прав людини, оскільки основний принцип захисту прав людини полягає в тому, що будь-яке порушене право може бути відновлене за допомогою певної процедури. Якщо в державі відсутня ефективна процедура захисту і відновлення порушеного права, то будь-які

інші права, закріплені в законодавстві, є просто декларативними положеннями, юридичною фікцією.

Те, що справедливість займає й повинна займати статус кримінально-процесуального принципу, знаходить підтвердження також і в інших міжнародних нормативних документах. Так, зокрема, згідно зі ст. 10 Загальної декларації прав людини [4], ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права [9], ст. 6 Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод [10], *кожен має право при розгляді будь-якого пред'явленого йому кримінального обвинувачення, на справедливий і публічний розгляд справи компетентним, незалежним і безстороннім судом, створеним на підставі закону.*

Слід відмітити, ще в кінці 1940-х рр. Комісія ООН з прав людини розпочала роботу над проектами міжнародних документів, в яких вперше було врегульовано право на справедливий суд. При цьому, першим міжнародним актом стала Загальна декларація прав людини. Разом з тим, в первинному варіанті тексту Декларації говорилося лише про право «*на доступ до суду*». І лише в наступних варіантах цього міжнародного документу в галузі прав людини з'явилося нинішня формулювання про право «*кожного на справедливий судовий процес*» [4].

У 1966 р. дане право було підтверджено і розгорнуто регламентовано в Міжнародному пакті про громадянські та політичні права (ст. 14) [9]. Однак і тут можна відзначити, що в процесі розробки відбулася суттєва еволюція розуміння державами, які брали участь у розробці проекту Пакту, від шести до тринадцяти елементів (складових) права на справедливий судовий розгляд. Отже, згідно остаточно прийнятого формулювання ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, структура даного права представляється наступним чином: право на публічні слухання; право на рівність перед судом; право на мінімальні гарантії забезпечення прав обвинуваченого (підсудного) (презумпція невинуватості; право бути поінформованим про обвинувачення; підготовка захисту; право на початок суду без невиправданої затримки; право на захист; право на допит свідків; допомога перекладача; заборона на самозвинувачення; право на апеляцію; право на компенсацію; принцип *ne bis in idem*) [11].

Серед Основних принципів незалежності судових органів, схвалених резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 13 грудня 1985 року [12], визначено вимогу судовим органам щодо забезпечення справедливого ведення судового розгляду і дотримання прав сторін. Причому сказано, що судові органи вирішують передані їм справи безсторонньо, на основі фактів, відповідно до закону, без будь-яких обмежень, неправомірного впливу, мотивації, тиску, погроз або втручання, прямого або непрямого, з чийого боку то не було боку і з яких би то не було причин [13, 16].

У Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи від 13 жовтня 1994 року «Про незалежність, дієвість та роль суддів» також у вигляді принципів передбачені обов'язки суддів щодо забезпечення належного застосування закону, справедливого, ефективного та швидкого розгляду справ. Вказується, що судді повинні мати необмежену свободу неупередженого рішення, керуючись своєю совістю, власним тлумаченням фактів та діючими нормами права. Для цього вони повинні бути наділені достатньою владою та відповідними повноваженнями. Причому йдеться, що підвищення ролі суддівського корпусу, зміцнення положення та влади суддів необхідні з метою створення ефективної та справедливої правової системи [14].

У Рекомендації цього ж міжнародного органу від 11 вересня 1995 року «Щодо управління системою кримінального правосуддя» визначено: «Справедливе та ефективно кримінальне правосуддя є необхідною умовою існування будь-якого демократичного суспільства, заснованого на принципі верховенства права» [15]. Тим самим, як справедливо стверджує Д. Єнікєєв підтверджується велич саме соціальної цінності такої системи правосуддя у кримінальних справах [13, 17].

Іншими словами, але по суті, та ж сама оцінка дається правосуддю в Декларації принципів і програмі дій програми ООН в галузі попередження злочинності та кримінального правосуддя, прийнятих Генеральною Асамблеєю ООН 18 грудня 1991 [13, 16]. Вона звучить так: «Правосуддя, засноване на верховенстві права, є наріжним каменем, на якому ґрунтується цивілізоване суспільство... Гуманна та ефективна система кримінального правосуддя може служити інструментом забезпечення рівноправності, конструктивних соціальних змін і соціальної справедливості, а також захисту основних цінностей і невід'ємних прав народів. Закон повинен забезпечувати захист будь-якого права індивідуума від порушення, що є процесом, в якому система кримінального правосуддя відіграє найважливішу роль» (п. 2) [15].

В преамбулі даного основоположного правового акта виражені цілі Організації Об'єднаних Націй в галузі попередження злочинності та кримінального правосуддя, зокрема, скорочення масштабів злочинності, більш дієве та ефективно виконання законів і відправлення правосуддя, дотримання прав людини та забезпечення найвищих стандартів справедливості, гуманності та професійного поведінки.

Досягнення найвищих стандартів справедливості, людяності і професійної поведінки в сфері боротьби з криміналом і здійснення кримінального правосуддя настільки важливо, що ці цілі підтверджені Десятим Конгресом ООН з попередження злочинності та поведінки з правопорушниками, який прийняв 15 квітня 2000 Віденську декларацію про злочинності та правосуддя: відповіді на виклики 21 століття. У ній передбачається необхідність створення в кожній державі

справедливої, відповідальної, етичною та ефективною системи кримінального правосуддя [16]. Вони знову прозвучали на Одинадцятomu (2005 рік) і Дванадцятomu (2010 рік) Конгресах ООН з попередження злочинності та кримінального правосуддя [13, 16].

Згідно міжнародних нормативних актів система кримінального правосуддя включає в себе і суди (трибунали). Саме тому в документі «Керівні принципи, що стосуються ролі осіб, які здійснюють судове переслідування», прийнятому Восьмим Конгресом ООН у вересні 1990 року, говориться про дотримання усіх вимог справедливості щодо судового розгляду. Причому сказано, що особи, які здійснюють судовий розгляд, виконують свої обов'язки справедливо, послідовно та швидко, поважають, захищають людську гідність і права людини, сприяючи тим самим забезпеченню належного процесу та безперебійного функціонування системи кримінального правосуддя [18].

Те, що всі стандарти Організації Об'єднаних Націй в галузі прав людини при здійсненні правосуддя повинні повністю й ефективно реалізовуватися у законодавстві та правозастосовній практиці, неодноразово констатувалося в багатьох актах ООН, у тому числі в Резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 16 грудня 2005 року «Права людини при відправленні правосуддя» і рішеннях Дванадцятого Конгресу ООН з попередження злочинності та кримінального правосуддя, що відбувся 12-13 квітня 2010 року в Сальвадорі (Бразилія) [11].

Слід також відзначити, що в модельному Кримінально-процесуальному кодексі для держав-учасниць СНД [19], прийнятому 17 лютого 1996 року Міжпарламентською Асамблеєю держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав у вигляді рекомендаційного законодавчого акту, враховані рекомендації ООН і Ради Європи щодо закріплення справедливості в законах, що регулюють кримінальне правосуддя. У ч. 2 ст. 3 «Завдання кримінально-процесуального закону» прописано наступне положення: «Кримінально-процесуальний закон покликаний сприяти формуванню в суспільстві поваги до прав і свобод людини і громадянина, утвердження справедливості» [13, 17].

Безумовно, закріплення загального принципу справедливості судового процесу ще не означає однаковості прав підсудних у всіх країнах. Дійсно, поняття «справедливого» судового процесу має в різних правових системах різний зміст. Разом з тим, ми говоримо саме про єдиний зміст основ цього права [11]. Дані основи складаються з ряду елементів, що складають право на справедливий судовий процес, перелік і зміст яких є єдиними для всіх сучасних державних і міжнародних судів (трибуналів). Особливо визнається фундаментальне значення даного права для визнання будь-якого судового процесу в якості законного та легітимного.

Не можемо також не відзначити, що міжнародно-правові стандарти в галузі справедливості кримінального процесу були розроблені і прийняті на основі відповідних норм внутрішньодержавного права. Так, наприклад, перший в історії проект статті, що регулює справедливий судовий процес як право підсудного (обвинуваченого), був розроблений під час підготовки Загальної декларації прав людини і ґрунтувався на відповідних положеннях тридцяти чотирьох конституцій країн світу. У ряді випадків до міжнародних договорів включалися норми, хоча й невизначені («незалежний» і «неупереджений» суд), однак було вирішено залишити їх у таких формулюваннях, оскільки вони містилися в такому вигляді в національному праві держав.

Т. Франк у своєму науковому дослідженні визначає, що принцип справедливого судового процесу в міжнародному кримінальному процесі є «загальним сенсом справедливості», який знаходить своє відображення як в регіональних, так і у глобальних стандартах, а також в практиці міжнародних органів [20, 85].

Крім того, у працях ряду вчених-міжнародників можна знайти розгляд права на справедливий судовий процес у якості імперативної норми загального міжнародного права, що носить характер *jus cogens*. При цьому, обґрунтовується така думка наступним: 1) дане право закріплюється в усіх конституціях, а це є «значущим свідченням існування загальної практики держав» [21, 91]; 2) ст. 84.2 Женевської конвенції про захист військовополонених (1949 р.) називає дане право в якості обов'язкового мінімального права, що забезпечує гарантії незалежності та неупередженості суду [22]. Саме тому варто погодитися з думкою О. Рабцевича що незважаючи на те що право на справедливий судовий розгляд поки не може бути віднесено до групи прав, які не підлягають обмеженню, це не заважає становленню окремих елементів даного права в якості імперативних норм [21, 88].

Комітет з прав людини у своєму зауваженні загального порядку № 29 за ст. 4 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права (2001 р.) вказав, що від «основних принципів справедливого судочинства» ніколи не можна відступити [23]. Як справедливо стверджує Ж.-М. Хенкергс, аналогічний висновок був зроблений рядом інших міжнародних судових і контрольних органів, зокрема, Американським судом з прав людини (Справа про судові гарантії), Американської комісією з прав людини (Резолюція, що стосується права, застосовного під час надзвичайних ситуацій; Доповідь з тероризму та прав людини) і Африканської комісією прав людини і народів (Організація громадянських прав та інші проти Нігерії) [24, 452].

У той же час Г.-Ж. Кнупс відзначає, що даний принцип є зобов'язанням *erga omnes* [25, 218]. Є також переконливі підстави розглядати право на справедливий судовий процес у якості норми звичаєвого міжнародного права. Аргументами останнього

можна виділити наступні положення: 1) дане право закріплено й в національному праві держав; 2) дане право закріплено в ряді основоположних міжнародних договорів, зокрема в Міжнародному пакті про громадянські та політичні права; Конвенції про права дитини (ст. 40.2. b (3)); Каїрській декларації про права людини в ісламі (ст. 19 е); Хартії ЄС про основні права (ст. 47); Конвенції СНД про права людини (ст. 6). Право на справедливий судовий процес закріплено у всіх чотирьох Женевських конвенціях про захист жертв війни (1949 р.) і Додаткових протоколах I та II (1977 р.). Особливу значимість має той факт, що право на справедливий суд закріплено не тільки в міжнародних договорах, розрахованих на застосування в мирний час, але і під час збройних конфліктів. Це говорить про те, що дане право має основоположний характер і не може бути обмежене навіть в особливих умовах воєнного часу.

Стаття 130 Третьої Женевської конвенції, ст. 147 Четвертої Женевської конвенції, ст. 85.4. е Додаткового протоколу № 1 до Женевських конвенцій кваліфікують позбавлення підпічної особи права на справедливий суд як «серйозне порушення» міжнародного гуманітарного права. Статути міжнародних судів кримінальної юрисдикції включають позбавлення права на справедливий суд до складу військових злочинів.

Так, у справі *Прокурор проти Д. Тадича* апеляційна палата Міжнародного трибуналу колишньої Югославії ухвалила, що значення поняття «справедливий судовий процес» збігається зі значенням цього поняття в Європейській конвенції з прав людини та Міжнародному пакті про громадянські та політичні права, а також його тлумачення, даного відповідними конвенційними органами [26].

У Зауваження загального порядку № 13 (прийнятому в 1984 р.) Комітет з прав людини відзначав, що ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права є складною за своїм характером і що різні аспекти її положень вимагають конкретних коментарів. Всі ці положення спрямовані на забезпечення належного відправлення правосуддя і з цією метою закріплюють ряд прав окремих осіб. Комітет підкреслив, що вимоги п. 3 ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права являють собою мінімальні гарантії, дотримання яких не завжди достатньо для забезпечення справедливого розгляду справи, як цього вимагає п. 1 [27].

В рішенні по справі *Феї проти Колумбії* Комітет з прав людини зазначив, що концепція «справедливого судового процесу» включає в себе, серед іншого, принцип рівності сторін, змагальний процес і оперативний розгляд. У справі *Прокурор проти Д. Тадича* апеляційна палата Міжнародного трибуналу колишньої Югославії постановила, що значення поняття «справедливий судовий процес» збігається зі значенням цього поняття в Європейській конвенції з прав людини і

Міжнародному пакті про громадянські та політичні права, а також його тлумачення, даного відповідними конвенційними органами [28]. В рішенні по справі *Грідін проти Російської Федерації* Комітет зазначив, що агресивна атмосфера та тиск, що панували в залі суду під час процесу, не дали адвокату можливість належним чином провести допит свідків і представити захист у цілому. Суд не прийняв ніяких заходів щодо зміни такої атмосфери, створеної присутньою там публікою і, відповідно, не забезпечив важливий елемент справедливого розгляду, а значить, і права на справедливий судовий процес за ст. 14.1 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права [29].

Висновки. Отже, як ми бачимо з вищевикладеного, підсудний має право на справедливий судовий розгляд. При цьому, це право в науковій юридичній літературі міжнародного кримінального права розглядається виходячи з двох позицій. Так, у широкому розумінні це право охоплює всі процесуальні та інші гарантії, що стосуються відповідних правових процедур, встановлених в міжнародних стандартах. Разом з тим, в подальшому тексті нашого дослідження ми будемо виходити з існування в міжнародному кримінальному процесі окремого права підсудного на справедливий судовий розгляд, яке, в свою чергу включає в себе цілий ряд процесуальних гарантії. Тобто, поняття суду (трибуналу), що відповідає всім встановленим гарантіям, включає в себе гарантії права підсудного на справедливий судовий розгляд, в тому числі й відсутність будь-якого прямого або непрямого впливу, тиску, залякування або втручання, незалежно від їхнього джерела і підстав¹.

Література:

1. Столович Л. Н. Об общечеловеческих ценностях / Л. Н. Столович // Вопросы философии. — 2004. — № 7. — С. 95-96.
2. Аширова Л. М. Проблемы реализации принципа справедливости в уголовном процессе: автореф. дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс; криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / Л. М. Аширова. — Уфа, 2006. — 19 с.
3. Ягофаров С. М. Соотношение международных стандартов развития уголовного судопроизводства с процессами, происходящими в России / С. М. Ягофаров // Вестник ОГУ № 3 (109). — Серия «Юридические науки». — март. — 2010. — С. 169-171.
4. Загальна декларація прав людини. ООН; Декларація, Міжнародний документ від 10.12.1948 // Офіційний вісник України від 15.12.2008 р., № 93, стор. 89, стаття 3103, код акту 45085 /2008
5. Руководство Международной Амнистии по справедливому судопроизводству. — М.: Права человека, 2003. — 186 с.
6. Лукашук И. И. Глобализация, государство, право. XXI век / И. И. Лукашук. — М.: Спарк, 2000. — С. 322 с.

¹ Див. наприклад: Комітет по правам человека, замечание общего порядка № 32, Статья 14: Равенство перед судами и трибуналами и право каждого на справедливое судебное разбирательство, п. 25.

7. Устав Организации Объединённых Наций и Устав Международного Суда: Міжнародний документ від 26.06.1945. [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_010
8. Дмитриева Г. К. Мораль и международное право / Г. К. Дмитриева. — М.: Международные отношения, 1991. — 280 с.
9. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права // Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи / Упоряд. Ю. К. Качуренко. — 2-е вид. — К.: Юрінформ, 1992. — С. 33-41.
10. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод // Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 04.11.1950 // Офіційний вісник України від 16.04.1998 р., № 13 / № 32 від 23.08.2006. — С. 270.
11. Мезяев А. Б. Право на справедливое рассмотрение дела в современном международном уголовном процессе / А. Б. Мезяев. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.juristlib.ru/book_9490.html
12. Основні принципи незалежності судових органів, схвалені резолюцією Генеральної Асамблеї ООН № 40 /32 від 13 грудня 1985 року. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/indep.shtml
13. Еникеев Заршат Давлетшинович. Международные стандарты справедливости уголовного правосудия и проблемы их имплементации в законодательство стран СНГ // Евразийский юридический журнал. — № 8 (39) — 2011. — С. 15-19.
14. Рекомендация № R (94) 12 Комитета министров государствам-членам о независимости, эффективности и роли судей: Принята Комитетом министров Совета Европы 13 октября 1994 года. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: [http://www1.umn.edu/humanrts/russian/euro/RRec\(94\)12.html](http://www1.umn.edu/humanrts/russian/euro/RRec(94)12.html)
15. Рекомендация № R (95) 12 Комитета министров государствам-членам относительно управления системой уголовного правосудия: Принята Комитетом министров Совета Европы 11 сентября 1995 года. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: [http://www1.umn.edu/humanrts/russian/euro/RRec\(95\)12.html](http://www1.umn.edu/humanrts/russian/euro/RRec(95)12.html)
16. Декларация принципов и программа действий программы Организации Объединенных Наций в области предупреждения преступности и уголовного правосудия. Принята резолюцией 46 /152 Генеральной Ассамблеи от 18 декабря 1991 года. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/crime91.shtml
17. Венская декларация о преступности и правосудии: ответы на вызовы XXI века: Принята на Десятом Конгрессе Организации Объединенных Наций по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями, Вена, 10 —17 апреля 2000 г. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/vendec.shtml
18. Руководящие принципы, касающиеся роли лиц, осуществляющих судебное преследование: Приняты восьмым Конгрессом Организации Объединенных Наций по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями, 27 августа — 7 сентября 1990 года. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_859
19. Модельный уголовно-процессуальный кодекс для государств — участников Содружества Независимых Государств от 17 февраля 1996 // Информационный бюллетень. — 1996. — № 10, приложение.
20. Franck T. M. Fairness in International Law and Institutions / T. M. Franck. — Oxford, 1995. P. 85.
21. Рабцевич О. И. Право на справедливое судебное разбирательство — норма jus cogens общего международного права / О. И. Рабцевич // Московский журнал международного права. — 2004. — № 3. — С. 85 —93.
22. Женевская конвенция об обращении с военнопленными от 12 августа 1949 года. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/geneva_prisoners.shtml
23. Замечание общего порядка № 29 от 24 июля 2001 года: Комитет по правам человека. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www1.umn.edu/humanrts/russian/gencomm/Rhrcom29.html>
24. Хенкертс Ж.-М. Обычное международное гуманитарное право / Ж.-М. Хенкертс, Л. Досвальд-Бек / Пер. с англ. МККК. — Т. 1: Нормы. — 2006. — 811 с.
25. Knoops G.-J. Defences in Contemporary International Criminal Law, Transnational Publishers / G.-J. Knoops. — Inc., Ardsley, New York, 2001. — 355 p.
26. Prosecutor V. D. Tadic, ICTY, [Appeals Chamber] Judgment. 15.07.1999.
27. Замечание общего порядка № 13: Комитет по правам человека. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www1.umn.edu/humanrts/russian/gencomm/Rhrcom13.html>
28. Сандра Феи против Колумбии (Сообщение № 514 /1992), Сообщения, принятые 4 апреля 1995 года, Доклад Комитета по правам человека, Vol. II, GAOR, пятидесятая сессия, Дополнение № 40 (A /50 /40), сс. 77-88. [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://www1.umn.edu/humanrts/russian/hrtsbook/Rhrccases-fairtrial.html>
29. Гринин Л. против Российской Федерации, сообщение № 770 /1997: Доклад Комитета по правам человека, том II, GAOR, пятьдесят пятая сессия, Дополнение № 40 (A /55 /40), сс. 172-177. — [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://www1.umn.edu/humanrts/russian/hrtsbook/Rhrccases-fairtrial.html>

Головко О. П. Справедливое судебное разбирательство в международном уголовном процессе

Аннотация. Статья посвящена рассмотрению особенностей международно-правового статуса подсудимого в международном уголовном процессе. Автор концентрирует свое внимание на исследовании отдельных вопросов справедливого судебного разбирательства, как одной из гарантий правового статуса подсудимого в международном уголовном процессе.

Ключевые слова: международные стандарты прав человека, стандарты Европы, правовой статус подсудимого, международный уголовный процесс, справедливое судебное разбирательство.

Golovko O. Fair Trial At The International Criminal Process

Summary. The article is devoted to the features of the international legal status of the defendant in international criminal proceedings. By focusing on the study of specific issues of fair trial guarantees as one of the defendant's legal status in international criminal proceedings.

Keywords: international human rights standards, the standards of Europe, the legal status of the defendant, the international criminal process, a fair trial.